

OLIY TA'LIMNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH

NISHONOV DILSHOD SHAMSIDINOVICH

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

“Marketing” kafdrasi dotsenti

Oliy o'quv yurti quyidagi konsepsiya asosida ish yuritish maqsadga muvofiq: sifat – iste'molchilar (talaba, o'qituvchi, korxonalar, davlat, jamiyat)ning talablarini qondirish, bitiruvchining mehnat bozorida raqobatbardoshlik (mehnat sohalarida o'z o'rnini topishga layoqat) darajasi.

Oliy o'quv yurtining ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshligi tayyorlangan mutaxassislarning sifat ko'rsatkichlari yordamida belgilanadi. Bitiruvchi mutaxassislarning nechog'liq raqobatbardosh ekanligi esa mehnat bozorida sinalladi. Bu narsa ta'lim sifatini boshqarishning strategik tizimini yaratish va uni uzluksiz takomillastirib borishni talab etadi.

OO'Yuning o'sish strategiyasini uch yo'nalishda tahlil qilish va ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Birinchi yo'nalish–OO'Yuning faoliyat yuritayotgandoi raqabati o'sish imkoniyatlari tahlil qilinadi (intensiv o'sish).

Ikkinchi yo'nalish–OO'Yuning tarmoq doirasidaboshqamarketing tizimi elementlari bilan o'zaro aloqada rivojlanish imkoniyatlari tahlil qilinadi (integratsion o'sish).

Uchinchi yo'nalish – OO'Yuning tarmoq doirasidan boshqa sohalaridagi rivojlanish imkoniyatlari tahlil qilinadi (diversifikatsion o'sish).

Yuqorida nomlari qayd etilgan va amaliyotda keng qo'llaniluvchi asosiy (namunaviy) strategiyalardan bittasini tanlash juda ham oson hal etiladigan masala emas. Chunki u juda ko'p omillarga bog'liq. Shu sababli ham oldindan bir nechta muqobil strategiya ishlab chiqish, so'ngra ulardan qat'iy birortasini tanlash maqsadga muvofiq.

Oliy ta'lim qamrov darajasini oshirish so'nggi yillarda keskin oshirildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2030 yilgacha davrda oliy ta'limning qamrov darajasini 50 foizga yetkazish belgilangan.

Bu vazifa mavjud holat bo'yicha amalga oshirilishi natijasida qanday natijaga rishilishini prognoz modellar orqali topish mumkin.

Mustaqil o'zgaruvchilar sifatida quyidagilar tanlanadi (x_n):

aholi soni, ming kishi (DEM);

jami bitiruvchilar soni (JBS);

aholi jon boshiga umumiy daromadlari (DAR);

oliy ta'lim tashkilotlari soni, birlik, (OTMS) bog'liq o'zgaruvchi sifatida oliy ta'lim bilan qamrov darajasi (QAM) olingan.

Kuzatilayotgan davrga ko‘ra, aholi soni oshishi, ta‘lim muassasalarining ko‘payishi va talabalarni qabul qilish darajalari oliy

ta‘limga qamrov darajasini oshirishga sabab bo‘luvchiasosiy omillar sifatida o‘rganiladi.

To‘planadigan ma‘lumotlar ba‘zasi, davriy va xususiyatiga ko‘ra tizimlashtirilgan bo‘lib, maqsadga muvofiqligi statistik asosnomalarga ega.

Tanlangan o‘zgaruvchilar bo‘yicha ro‘yxatli ma‘lumotlar (PANEL DATA) har xil tuzilmaga ega bo‘lganligi hamda balanslanmaganli uchun tanlangan o‘zgaruvchilar bo‘yicha qabul qilingan qiymatlar soxta ro‘yxatli ma‘lumotlar hisoblanadi. Bunday ma‘lumotlarni ishlov berish Eviews paketi(dasturi) yordamida amalga oshirish maqsadga muvofiq.

Olingan model natijalaridan ma‘lum bo‘ldiki, aholi soni oshib borishi oliy ta‘lim bilan qamrov darajasiga teskari bog‘liq, shuningdek bitiruvchilar soni ham teskari bog‘liqlikka ega. Nazariy asosga ko‘ra ham agar, oliy ta‘lim muassasalari soni va qabul kvotalari oshirilmasa, oliy ta‘lim bilan qamrov darajasi pasayib borishi kuzatiladi.

Yuqoridagilarga asoslangan holda oliy ta‘lim muassasalariga qamrov darajasini prognozlash uchun logarifmik funktsiya quyidagicha:

$$QAM = \frac{DAR^{0.268} \times OTMS^{1.84} \times e^{8.87}}{DEM^{0.355} \times JBS^{0.9946}}$$

$$DEM = 23791.6 + 481.6 \times t;$$

$$JBS = 258920.1 + 18708.9 \times t;$$

$$DAR = -2311.7 + 694.8 \times t;$$

$$OTMS = 61.9 + 3.1 \times t.$$

Olingan chiziqli funktsiyalar asosida 2022 yildan 2030 yilgacha bo‘lgan prognoz natijalarini jadvalda keltirilgan

Bitiruvchilarning oliy ta‘limga qamrovini prognozlash

Йиллар	Битирувчиларнинг олий таълимга	Аҳоли сонини, минг	Жами битирувчилар сонини	Аҳоли он бошига умумий даромадлар,	Олий таълим ташкilotлари сонини, бирлик
	QAM	DEM	JBS	DAR	OTMS
2020	25,0	33255,5	969595	10891,3	119
2021	28,8	33905,2	651807	12279,1	127
2022	41,3	34386,8	670516	12973,9	130
2023	42,4	34868,4	689225	13668,7	133
2024	43,5	35350	707934	14363,5	136
2025	44,6	35831,6	726643	15058,3	139
2026	45,7	36313,2	745352	15753,1	143
2027	46,8	36794,8	764060	16447,9	146
2028	47,9	37276,4	782769	17142,7	149
2029	48,9	37758	801478	17837,5	152
2030	50,0	38239,6	820187	18532,3	155

Mavjud holat bo‘yicha amalga oshirilgan prognozlash natijalaridan ma‘lumki, 2030 yilgaborib, oliy ta‘lim bilan qamrov darajasi 50,0 foizga teng bo‘ladi. Bu holat O‘zbekiston Respublikasining strategik maqsadlariga mos keladi.

Shunga asoslangan holda, oliy ta'limga qamrov darajasi asosan aholining daromadlari oshib borishi va oliy ta'lim muassasalari soni bilan bog'liq. Prognoz natijalaridan xulosa qilganda, oliy ta'lim bilan qamrov darajasini oshirish ta'lim muassasalari ko'payishi bilan bog'liq.

Inersion ssenariy varianti bo'yicha agar ta'lim muassasalari ko'paysa, oliy ta'lim muassasalari o'rtasida sog'lom raqobat muhiti shakllanadi. Natijada OTMda to'lov kontrakt miqdori va ta'lim xizmatlari narxi pasayishi kuzatiladi. To'lov summasi pasayishi natijasida aholining ma'lum qatlamini ham ta'limga qamrab olish imkoniyati yuzaga keladi.

Pessimistik ssenariy bo'yicha, oliy ta'lim muassasalariga qamrovni faqat qabul kvotalarini oshirish orqali amalga oshirish mumkin. Mavjud holat bo'yicha qamrovning oshirilishi nazarda tutilsa, ta'lim muassasalari aholining daromadlari oshishiga umid qilishi lozim. Mavjud ta'lim muassasalarida qabul kvotalarini oshirish raqobat muhitini shakllantirmaydi. Natijada to'lov kontrakt summalarida o'zgarishlar bo'lmaydi. Aholi daromadlari oshgani bilan to'lovni amalga oshirish imkoniyati shakllanmaydi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, oliy ta'lim muassasalari sonini yana bir necha borgan oshirish orqali ta'lim bilan qamrov darajasini 50 foizga yetkazish imkoniyati mavjud.

Adabiyotlar:

1. Nishonov D.Sh. Oliy ta'lim raqobatbardoshligini oshirishning marketing strategiyalari. // *Biznes-Ekspert*, 2021. 10-son. 67-72- betlar. (08.00.00; №12).
2. Nishonov D.Sh. Oliy ta'lim raqobatbardoshligini oshirishning marketing strategiyalari. // *"Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar"* ilmiy elektron jurnali. 2021. 5-son. 293-302- betlar (08.00.00; №10).
3. Nishonov D.Sh. Oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligi va raqobat ustunliklari. // *Birja-Ekspert*. 2012. 9-son. 57-59- betlar (08.00.00; №12).